

Lihan himo ja veren velka

ULLA VIERTOLA

Vielä muutama vuosikymmen sitten vanhemmilla oli tapana painostaa lapsiaan kiltteyteen sillä argumentilla, että Taivaan Isä pudottaa kuuman kiven tuhman ihmisen päähän. Perustetta taivaallisen koston oletukselle on mahdollista etsiä meteoriitihavainnoista, ukkosenjyrinästä ja salamaniskuista. Pelottavat luonnonilmiöt kykenivät horjuttamaan ihmisen uskoa siihen, että täällä maankamaralla voisi vapaasti tehdä pienempiä ja suurempia tuhmuuksia, ihan miten itseä sattui miellyttämään. Omin vanhempien ja muiden yksilöä lähellä olevien auktoriteettien lisäksi myös maalliset ja uskonnolliset viranhaltijat ovat aikojen kuluessa pyrkineet edistämään kiltteyden ja kuuliaisuuden esiintymistä yhteisöissä. Teemu Keskisarjan teos *Kyynelten kallio* sisältää aikalaislähteiden perusteella laadittuja, pahantapaisuuden arkista historiaa valottavia synty- ja rikostarinointia pääosin 1700-luvulta. Lähteinä ovat olleet esimerkiksi kirkon ja oikeuslaitoksen piirissä laaditut asiakirjat.

Lisänimensä mukaisesti teos sisältää kertomuksia seksistä ja väkivallasta. Molempiin on perinteisesti liittynyt sekä hyväksyttyjä että tuomittavia muotoja sen mukaan, millaisissa tilanteissa ja yhteyksissä niitä on esiintynyt. Keskisarjan kertomuksissa 1700-luvun ihmisten rikostaakkaa kasvattivat muun muassa sarjasekaantuminen ja kaksinkertainen huori. Noiden rikkomusten rangaistus ei kuitenkaan ollut taivaasta viskattu kuuma kivi, vaan tuo-

mion langettamisesta huolehti maallinen oikeus ja toteutuksesta enemmän tai vähemmän humalainen pyöveli. Keskisarja tuo esiin 1500-luvulta lähtien Ruotsi-Suomessakin vaikuttaneen käsityksen siitä, että Jumalan kosto uhkasi koko yhteisöä, ellei sen piirissä tehtyjä syntejä paljastettu ja rangaistu riittävän ankarasti. Lisäksi tuomioiden taustalla vaikutti myös huoli synnintekijän omasta, kuolemanjälkeisestä elämästä. Tunnustamatta ja rankaisematta jääneen rikoksen väistämätön seuraus oli helvetin ikuinen tuli. Kun katuminen ja kärsimys mahdollistivat pelastuksen, julma rangaistus oli ainoa yhteisön tuntema keino auttaa hairahtunutta lähimmäistä.

Keskisarjan tekstit tarjoavat uusia näkökulmia entisajan yhteisöjen piirissä harjoitettuun julmuuteen. Nykyyhmissä mielestä käsittämätön verenjano saaymmärrettävän selityksen, kun sitä tarkastelee osana oman aikakautensa tapahtumia ja maailmankuvaa. 1500-luvulta lähtien suurvaltahakuinen poliittinen kehitys tuotti yhä rankempia konflikteja, ns. pieni jääkausi vaikeutti ravinnon tuotantoa ja ihmisten lisääntynyt liikkuvuus sekä sodan että rauhan aikana tarjosi leviämismahdollisuuksia myös kulkutaudeille. Jumalan kosto toteutui, kun sodat, taudit ja kato vuodet piinasivat ihmisiä. Aikaisemmin väkivaltarikos oli ollut mahdollista sovittaa maksamalla aineellista korvausta kärsimään joutuneelle henkilölle tai suvulle, mutta koko yhteisön

Teemu Keskisarja
Kyynelten kallio. Kertomuksia seksistä ja väkivallasta
Siltala, 2011

ylle lankeavan tuomion eli verivelan välttämiseksi ei enää riittänyt pelkkä raha tai karjalahja. Myöskään Raamatun kuvailemia syntisiä seksitapoja ei enää voitu pitää yhteisön kannalta vähemmän merkityksellisinä yksityisasiaina, kun Keskisarjan sanoin ”Jumalasta tuli seksuaalirikoksen asianomistaja”.

Kirjaa lukiessa ei voi välttyä huomaamasta, miten paljon 1700-luvun lainkäyttö muistuttaa vanhoja uhrilla lepyttämisen käytäntöjä. Kun Korkeimman kosto saattoi toteutua koko yhteisöä kohtaavina, toistuvina onnettomuuksina, ainoa sovituskkeino oli syntipukin näytävä julkinen uhraaminen. Silti monet synnintekijät ja rikolliset jäivät rankaisematta, sillä Teemu Keskisarja kertoo verivelan sitoneen myös oikeuslaitosta. Oikeusmurha sai taivaan tuomion yhtä varmasti kuin itse rikoskin, ja tästä koitunut teologis-oikeudellinen pulma haittasi oikeusprosesseja. Mietittäväksi jää, tarjosiko se myös suuremmat hengissä selviämisen mahdollisuudet niille rikoksentekeijöille, jotka oppineisuuden, varallisuuden tai yhteiskunnallisen aseman perusteella kykenivät paremmin puolustamaan itseään.

Kyynelten kallion juurella tuntuu inhimillisen ihmisluonnon ja sitä määrittelemään pyrkivien ideaalisten käsitysten väkevä ristiriita. Valtaa pitävän eliitin vaatima korkea moraal ei välttämättä toteutunut edes

sen omassa keskuudessa. Rahvas joutui huomaamaan, että myös papit ja virkamiehet syöllistyivät riettauteen ja rikoksiin, joita ainakin jossain määrin piiloteltiin. Verivelkavetoinen lainkuullaisuus oli todennäköisesti ensin lujittanut keskusjohdon arvovaltaa, mutta Keskisarjan esittämien seikkojen pohjalta vaikuttaa siltä, että rahvaan usko auktoriteetteihin hiljalleen rappeutui. Tuomiot eivät aina olleet yleisen oikeustajun mukaisia, ja toisaalta taivaallinen kostokin vain jatkui pyövelin ahkeruudesta huolimatta. Sotia syytyi, lapsia kuoli ja halla pani viljan siitä huolimatta, miten innokkaasti yhteisö karsi keskudestaan murhaajia, huorintekijöitä ja eläimiin sekaantujia.

Julmilla rangaistuksilla on oma roolinsa seksin ja väkivallan kertomuksissa. Keskisarja mainitsee, että valtiokoneiston vahvistuminen ja entistä ankarampi lainkäyttö johti yksityisten väkivallanteekojen väheneemiseen. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tietää, miten tämä

vaikutti väkivallan kokonaismäärään, kun yksityisen väkivallan tilalle tuli institutionaalinen väkivalta, esimerkiksi erilaisista seksuaalirikkomuksista tuomittujen piiskaukset. Julkiset teloitukset olivat kansanhuvia, joita kauhistellessaan nykyihminen ei ota huomioon sitä, että katsojaksi joutuminen oli puolipakollista. Teloituksen rikollisuutta ehkäisevä vaikutus perustui siihen, että mahdollisimman monet näkivät sen. Arvioitavan teoksen ulkopuolelta tietolähteenä on esimerkiksi urjalalaisen Tolva-suvun sukututkimusaineistoon sisältyvä kertomus vuonna 1801 toimeenpannusta mestauksesta, jossa tuomitun miehen perheen oli oltava läsnä, vaikka mukaan täytyi ottaa myös pieniä lapsia. Väkivaltaa katseltiin siis tuohon aikaan virkavallan velvoittamana. Nykyajan ihminen avaa television joka ilta täysin vapaaehtoisesti nähdäkseen – ja näyttääkseen lapsilleen – melkoisen määrän verta ja murhia. Miettiä sopii, miten paljon eroam-

me esivanhemmista tässä(kään) asiassa, vaikka meistä tuntuu itsestään selvältä arvostella heitä.

Väite entisajan ihmisten erityisestä julmuudesta ja sääliättömyydestä voisi olla todenperäinen vain siinä tapauksessa, että nykyihminen kykenisi perustellusti kieltämään omien esivanhempiansa ihmisluokkuuden. Kun isoisän isoäidin äiti sittenkin oli meikäläisiä, merkittävä erilaisuus voi perustua vain tiedon määrään ja eri aikakausina oikeiksi oletettuihin uskomuksiin. Kun erilaisia elämän ilmiöitä selitetään vähäisen tietämyksen pohjalta, meteoriitti on Taivaan Isän viskaama kuuma kivi. Sen välttämiseksi on parasta pysytellä kiltisti kumarassa ja varmuuden vuoksi nostaa jonkun toisen pää korkeammalle. Sama tuntemattoman pelko vaikuttaa meissä silloin kun toivomme, että jonkin ihmisen tai ihmisryhmän olemassaolon kieltäminen tai peräti heidän hävittämisensä tarjoaisi jäljelle jääville pysyvän onnen ja rauhan.

Professori Arnkilin Unelma

JARKKO ESKOLA

Tom Erik Arnkil kirjoittaa Unelmaansa, romaanisarjaa. ”Niille miehille kävi hyvin, joiden puoliso arvosti heidän Unelmaansa”. Tämä on lainaus sarjan ensimmäisen osan (Kyyroksen kirja, Teos 2010) omistustekstistä kirjailijan vaimolle Tarja Heinolle.

Kun tiedemies, tutkija kypässä iässään, ryhtyy romaani-kirjailijaksi, hänellä täytyy olla sanoma, viesti kerrottavanaan.

Viesti, jonka hän haluaa levittää laajemmalle lukijakunnalle kuin vain tutkimusraporttien ja tietokirjojen äärellä viihtyville. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessori, yhteiskuntatieteissä väitellyt Tom Arnkil on harrastuksenaan erityisesti perehtynyt Lähi-Idän ja Keski-Aasian uskontoihin ja filosofioihin. Niiden syntyisijoille, jumalten ja uskontojen sekamelskaan, hän haluaa lukijansa

tutustuttaa aikana, jolloin nämä aatteet kampaillivat saman kuninkaan, Persian luojan Kyyroksen valtakunnassa. Kunigas Kyyrosta oli kaikkien valloitetujen kansojen kumarrettava, vaikka ne saivatkin säilyttää omat jumalansa.

Kirjailijan viesti ehkä pukeutuu ajatukseen, että tuo 2 500 vuoden takainen Persia kampailli silloisessa ”globaalimaailmassaan” samantapaisten on-